

Fred a l'alba. La ficció al servei de la realitat

Isidor Cònsul

- I -

Origen i estratègies del relat

La història de Catalunya és encara poc coneguda i entre els forats negres hi ha un gros desconeixement de les Guerres Carlines. L'any 2004, l'atzar em va posar davant d'una informació molt detallada de l'ocupació de Cervera per un escamot carlí, el 16 de febrer de 1847. Era a la biblioteca de l'Ateneu Barcelonès i consultava el "Diario de Barcelona" de 1847 per comprovar uns detalls sobre Bartomeu Porredon, més conegut com a Ros d'Eroles. El meu interès era familiar, atès que la meva esposa és Porredon de primer cognom i, a Cervera, la ciutat on va néixer, el primer Porredon que s'hi va establir procedia d'Oliana, motiu pel qual el renom familiar és encara cal Muntanyès, referint-se a qui ha vingut de la muntanya. També Bartomeu Porredon era de la zona d'Oliana, de les Anoves, i em feia gràcia connectar el vincle familiar que em semblava que se'n podia desprendre.

Submergit entre diaris esgrogueïts de més de cent-cinquanta anys enrere, la fortuna, com deia, em va servir una detallada notícia de l'ocupació de Cervera en el marc de la Guerra dels Matiners o Segona Guerra Carlina (1846-1849). Aquest episodi ha estat esmentat per Josep M. Llobet en dos treballs històrics¹, però la informació del "Diario de Barcelona" és d'un luxe de detalls tan minuciosos que, d'immediat, em va suggerir dues vies literàries de sortida: fer-ne un article, per donar-ho a conèixer als cerverins i incorporar-ho, després, en l'argument d'un relat que preparava sobre el Ros d'Eroles.

Per entendre millor tot el procés, potser cal una precisió sobre la segona carlinada, en el sentit, sobretot, que si en el primer aixecament, la Guerra dels Set Anys, els escamots carlins van aconseguir actuar com un exèrcit organitzat, aquest no va ser aquest el cas de la Guerra dels Matiners que va ser plantejada, d'entrada, com una guerra de guerrilles. Les partides eren grups autònoms que anaven per lliure i només s'unien sota d'un sol comandament per dur a terme cops d'efecte o accions espectaculars com en el cas de l'ocupació cerverina. La normalitat era trobar-los actuant cadascú pel seu compte, la qual cosa no volia dir que no hi hagués una jerarquia clara segons de quina geografia es tractés.

---

¹ Josep M. Llobet, *Algunes notícies de les guerres carlines a Cervera*, dins "Miscel·lània Cerverina", II, Cervera, 1984 (pàg. 117-162), i a Josep M. Llobet, *Cent episodis de la història de Cervera*. Lleida, 1992 (246-247)

Ningú no discutia que el cap del Maestrat continuava sent el tortosí Ramon Cabrera i que a la banda del Solsonès, la Segarra, l'Anoia i Osona, qui tallava el bacallà era mossèn Benet Tristany.

Aquesta manera independent d'actuar, sense unitat ni organització, només els donava avantatge en la preparació de petites emboscades i atacs sorpresa que no feien gaire mal a l'exèrcit del govern, i quan Manuel Pavía fou nomenat Capità General de Catalunya, va dissenyar una estratègia militar que s'apuntalava en dos eixos: perseguir sense treva els escamots carlins i afavorir-ne la delació. Fou així, a causa d'una traïció, que van poder sorprendre, la mateixa matinada del 16 de maig de 1847, dos dels caps carlins del Solsonès: Benet Tristany i Bartomeu Porredon. A mossèn Benet el jutjaren i afusellaren a Solsona l'endemà d'haver-lo sorprès i fet presoner a una masia de Llaneres; al Ros d'Eroles el mataren a l'era d'un mas prop de Clariana. Tots dos havien coincidit, poc abans de la seva mort, en l'ocupació de Cervera del 16 de febrer.

Crònica de l'ocupació

El sarau de l'ocupació de Cervera va començar la vigília, el 15 de febrer a la tarda, amb l'avís d'un presoner que duien de Torà a Lleida. L'havien agafat per xerrar massa i argumentar en públic *las doctrinas que defiende el jefe carlista D. Benito Tristany*. Va succeir, però, que *como el semblante y las maneras del preso indicaban a un simple, al querer proseguir con su sermón en las inmediaciones de esta ciudad (Cervera), obtuvo la burla de los oyentes, y el predicador por toda constestación dijo a su auditorio: "esperad a mañana"*².

L'endemà, 16 de febrer, es va acomplir l'amenaça que el dia anterior no s'havia entès: *Hoy hemos amanecido con la ciudad tomada por las fuerzas carlista al mando del célebre canónigo (Benet Tristany), llevando por sus tenientes al Ros de Eroles, Borges, Griset de Cabra y Vilella. Sobre las cinco y media de la mañana un grupo se ha dirigido a la administración de rentas, otro en observación del cuartel de la Guardia Civil, otro al cuartel de la guarnición, y ocho hombres resueltos han tomado el encargo de coger por sorpresa al gobernador militar, fingiéndose portadores de un parte de Biosca.*

Eren cinc partides juntes i sumaven uns dos-cents homes. Es van adreçar a cinc punts diferents de la ciutat i cal pensar que cadascun dels caps tenia assignada una missió concreta. Tot plegat fa pensar en una llarga seqüència de pel·lícula del Far West i l'episodi

---

² Manllevo la informació de "Diario de Barcelona", 20 de gener de 1847 (pàgs. 827-828). D'ara endavant, aniré barrejant, dins del relat, la citació d'aquest article.

de la casa del governador que intueixo, pel mateix relat, que havia de ser un edifici del carrer Major, té alhora un aire èpic i còmic: *Llegados estos a la casa del gobernador han dado su consigna al asistente, y como hayan manifestado la urgencia del parte y el peligro en la tardanza de la contestación, el sirviente no ha recelado y les ha abierto la puerta. Entrados y cogido al asistente, le han impuesto silencio y le han hecho dirigir al cuarto del amo, quien sorprendido en la cama y sin armas a mano, ha tenido que luchar a brazo partido con el primero de sus perseguidores, y habiendo cogido la bayoneta de este y revuelto con ellos en la lucha, ha podido coger la puerta del antecuarto de su alcoba y salvándose de tres tiros que han salido de fogón³, y dando un salto horroroso, ha escapado en camisa por la huerta de su casa sin más daño que un par de rasguños de bayoneta y el sacudimiento de la caída. Este caballero vuelve a empezar hoy su vida, porque su muerte estaba decretada como convenido de los de Vergara y como a enemigo temible.*

El grup que va anar a la caserna de la Guardia Civil va actuar amb l'astúcia d'esperar-se quiets i en silenci fins a la sortida dels dos números destinats a llevar a Tarrega el parte diario; *salidos han sido atacados y, aunque inútilmente, han demostrado un grande valor por llevar las bayonetas sin armar y los cañones vacíos: el uno ha muerto en la mitad de la calle y el otro ha quedado prisionero. Los siete guardias restantes han cerrado la puerta de la casa y se han defendido bien, aunque no han sufrido un ataque serio.*

Segueix la informació dient que la guarnició de la caserna d'infanteria només tenia catorze soldats, cinc dels quals feient guàrdia a la presó. Avisat de l'atac, el sergent que els comandava va ordenar tancar portes i preparar-se a defensar la posició: *el cuartel ha sido atacado por el tejado y por la puerta. En estas circunstancias no hubiera sido seguramente gran cobardía el capitular, sobre todo con nueve soldados poco fogueados y un espacioso edificio. Pero con ellos estaban una porción de liberales amnistiados y han jurado morir en el acto en defensa de su reina y de la libertad de su patria. Con tal auxilio ya todo ha sido posible, y si hubieran tenido armas estos valientes, a buen seguro que no se hubiesen contentado con defender las paredes.*

No queda clar com s'acabà l'enfrontament a les dues casernes, la de la Guardia Civil i la d'infanteria. Sembla probable que l'atac no fos a tota ultrança i que els deixessin tancats a dins durant les hores de l'ocupació de la ciutat. Perquè l'objectiu era un altre i ara s'hi adreça el cronista quan explica la feina del quart grup, la més important, comandada pel mateix

---

³ Les armes de la primera meitat del XIX no tenien la perfecció de les actuals. Fer tres trets de fogó vol dir que els fusells no van disparar. Van fer una fogonada que no va prendre la càrrega de pólvora que calia.

Tristany, que va trucar on hi havia la recaptació d'impostos, a quarts de sis del matí. Hi van espantar l'administrador, el qual, veient armes *entre los llamadores, se ha dado la voz de ladrones, se les ha amenazado con resistencia y se ha alborotado la vecindad. Salidos a la calle algunos vecinos en paños menores y con escopetas, han sido tranquilizados por los carlistas diciéndoles "no somos ladrones, somos carlistas, y ya se pueden ustedes retirar".* Indefensa la administración de rentas ha abierto sus puertas, y requerido el recaudador para la entrega de los caudales ha debido verificarla. Afortunadamente, anteayer marcharon a Lérida sobre 9 o 10.000 duros, y por ello sólo han podido coger unos 90.000 reales con todo el tabaco, pólvora y demás que les ha podido ser útil.

Encendre una guerra costa diners i aquest era el motiu fonamental de l'ocupació puntual de Cervera: robar a l'enemic la recaptació dels impostos. Per això no van acarnissar-se davant de les dues casernes. Però tampoc no ho van calcular prou bé, van arribar dos dies tard i es van endur menys botí del que esperaven. Encara hi havia una cinquena acció en marxa: *Entre siete y ocho de la mañana otro destacamento carlista se ha dirigido a la cárcel a sacar los presos, el alcaide se ha resistido y el piquete de guardia le ha auxiliado bien.* Aquí, però, els carlins no estaven per brocs i *llevado mucho combustible a las puertas y sin troneras por donde utilizar las armas, 35 o 30 presos han sido puestos en libertad y la guardia prisionera. Los presos, a excepción de dos o tres, han seguido la suerte de sus libertadores y a los soldados, después de desarmados, se les ha devuelto la libertad.*

Acabada la feina passades les deu del matí *han tocado con tres cornetas a reunir y han marchado por la vía de Guisona unos doscientos hombres poco más o menos.* A més dels cabals dels impostos, el tabac i la pólvora, es van endur *los fusiles que estaban en el hospital, las escopetas que el gobierno había recogido a los paisanos y las armas y uniformes de dos oficiales que se han podido salvar. No han querido las escopetas de cazar porque dicen que con ellas no se hace la guerra y quieren respetar la propiedad.*

Altres informacions d'aquesta gesta apunten que els carlins van fer destrosses a la muralla de la ciutat i que, fidels a les consignes del nou pretendent⁴, van pagar tots els queviures que es van endur i van deixar un rebut signat dels noranta mil rals, el tabac, la pólvora i les armes que van confiscar.

---

⁴ L'hipotètic Carles VI, el pretendent, havia fet arribar una Reial Ordre a Benet Tristany on, entre altres qüestions, ordenava: *Sea la que quiera la conducta del enemigo, se abstengan de tomar represalias, y que a todas las atrocidades que los enemigos ejecuten o pongan los medios de disciplina, orden, moderación y reconciliación que S.M. tiene reiteradas veces recomendado [...]* Quiere S.M. que en sus armas brille la virtud, el

Més material narratiu

El mateix “Diario de Barcelona”, al costat del gavadal de dades que dona sobre l’ocupació de Cervera, em va oferir una nova sorpresa així que vaig posar-me a resseguir els dies que corresponien a la captura de Benet Tristany i a la mort de Bartomeu Porredon. La manera de donar les notícies a la premsa del XIX, amb informacions creuades i la inclusió literal de bàndols, circulars i ordres militars, em van obrir la porta, tot d’una, a l’evidència de la traïció. És a dir, qui era qui va donar la informació als isabelins perquè, la mateixa matinada poguessin sorprendre, en dos masos diferents, Benet Tristany i Bartomeu Porredon.

Va ser llavors que vaig veure clar com havia de construir el relat que volia escriure. El conte aniria creixent en el contrapunt d’allò que viu i recorda Bartomeu Porredon la matinada del dia de la seva mort i breus retalls de premsa intercalats, amb la informació, diguem-ne periodística, del que va passar a trenc d’alba del 16 de maig de 1847. Es tractava de situar el Ros d’Eroles i els tres que l’acompanyaven amagats a les golfes de can Borrelles, a Clariana, i presentar Bartomeu Porredon en la mitja mandra d’un son prim, malalt i enfebrat com sembla que estava, i despertat per un soroll lleu i imprecís al qual, d’entrada, no donaria importància. Fins que, en el marc de poca estona, a mesura que anava apuntant el dia, altres indicis li donaven l’evidència que fóra del mas hi ha soldats, que algú els ha traït, i que ara toca escapar-se com puguin. En l’estona de vetlla i un cert endormiscament que discorre entre la primera intuïció i l’evidència de l’emboscada, posem que sigui a l’entorn de mitja hora, el Ros d’Eroles recorda, encara emboirat pel son i la febre, tres episodis dels darrers anys: el desastre de l’expedició a Viella durant la primera carlinada; la seva relació amb el Comte d’Espanya, i l’ocupació de Cervera que ja s’ha detallat.

M’interessava, d’altra banda, que el relat quedés obert i tancat alhora, que es llegís com una aproximació al perfil biogràfic del Ros d’Eroles, però també com un conte clos, amb un element que amagués la clau de tot plegat, en aquest cas la traïció. I un cop més, fent bona aquella dita que la realitat sempre supera la ficció, ho vaig trobar escrit al “Diario de Barcelona”, en un detall de la circular del general Manuel Pavia a “SM” (“su majestad”, per tant, a la reina Isabel II). És una circular, datada y signada (*Cuartel General de Solsona, 17 de Mayo de 1847*), que informa dels episodis de la nit anterior i, en parlar dels fets de Clariana, dóna notícia de la mort de Bartomeu Porredon i de l’execució de Josep Rosell i de

---

verdadero valor y la humanidad, y que estas no vean ni combatan más enemigos que los que opongan resistencia en los campos de batalla.

Valeri Roca, dues de les tres persones que l'acompanyaven a can Borrelles. Però en falta un, perquè eren quatre! La mateixa circular ho acaba aclarint quan Manuel Pavía anuncia el següent: *En semejante circunstancia, haciendo uso de las facultades que el gobierno de S.M. me tiene dadas, y no dudando mercerá la real aprobación, he considerado conveniente conceder el indulto del que adjunto tengo el honor de acompañar a V.E. un ejemplar.*

Dit d'una altra manera, dels quatre amagats a can Borrelles, un mor allà mateix, a dos els executen l'endemà i al darrer, el que faltava pel dur, l'indulten. Sembla clar qui els va traïr. La burocràcia de la història em donava un final perfecte per a un relat que, com tots els contes, també volia ser de ficció.

Fred a l'alba: el relat

FRED A L'ALBA

Sempre ha tingut el son prim i l'acaba de posar en tensió una escataïnada al galliner, a la banda de darrere del mas. Para l'orella amb els nervis tibats fins que el silenci d'una nit com una gola del llop el retorna a una tranquil·litat només relativa. No ha sentit lladrar els gossos i suposa que el cloqueig és per una guineu propera o l'espantada de la mostela que vol entrar al galliner. Ha parat de ploure, el carro de la nit s'esmuny amb lentitud camí de l'albada i l'única fressa li arriba de la respiració fonda dels companys que dormen vora seu, sobre màrfegues de crin, a les golfes de can Borrelles. Continua una estona amb l'orella dreta provant de distingir alguna remor sospitosa sobre els ronxets del seu gendre i la sorollosa ranera del panxut capellà d'Àger. Es gira de costat, mira de trobar una posició més confortable per dormir una mica i topa amb el cos ossut de Jaumot de Noguera, l'enigmàtic noi d'Espés, sempre a tocar. No acaba de trobar-se bé, deu estar febrós una altra vegada i sap que ja no tornarà a agafar el son. La febre l'atueix, el gronxa entre un tèrbol deixament de nonya tèbia i li llença els records cap al desastre de l'expedició de la Vall d'Aran i la desfeta del port de la Bonaigua en els primers dies de desembre de 1838. Veu l'avidesa del foc sobre el grapat de cases que van cremar, tot i que ell discrepava del comte d'Espanya i mai no ha estat amic de saquejar sense motiu ni de calar foc per caprici. Primer, perquè les cases no en tenen cap culpa i pujar-ne una costa tota una vida d'afanys, i també perquè sabia, del temps que havia guerrejat per aquells verals, que molts aranesos miraven de bon ull la causa carlina. Però aquell animal era una altra cosa, un carnisser salvatge amb el desig de cremar-ho tot! Per això al comte li deien Tigre, de malnom. Mai no havia conegut ningú tan sanguinari, ni de tanta crueltat, ni tan disposat a passar per les armes tots els seus enemics. Només calia que li'n donessin motiu, per petit que fos! I ara torna a indignar-se recordant l'absurda lleugeresa del comte que els va dur al caos i a la desgràcia.

A Berga havien arribat notícies de la revolta de la guarnició cristina de Viella, es parlava d'un motí contra el comandant militar i es deia que els mateixos soldats l'havien mort cridant visques a don Carles. Arrauxat i imprevisible, el Tigre va obrar de bursada, sense considerar els perills d'una expedició en aquelles circumstàncies. Li devia semblar que havia arribat l'hora de la veritat, que era el moment oportú per a un cop de força que

redrecés una situació militar més aviat precària per a l'exèrcit carlí i ves a saber si no empaitava la quimera de consolidar-se a tot el Pirineu ocupant la Vall d'Aran i el Pallars. Va enviar-hi el coronel Borges amb tres-cents homes, darrera hi va anar ell amb la seva gent i quatre peces d'artilleria, i el mateix comte, dos dies després, els va seguir amb quasi totes les tropes carlines de Catalunya. L'expedició exigia rapidesa i es van plantar a Viella, des de Casserres, en dues jornades de marxa esgotadora. Només per comprovar que la informació no era prou bona. Sí que la guarnició s'havia revoltat i mort el governador de la plaça, però continuava fidel a Maria Cristina sota un altre cap, elegit pels mateixos soldats. S'havien fet forts al castell i la partida del Borges no els havia abatut en dos dies de combat. A mig matí del tercer dia, els seus quatre canons van començà a castigar les defenses, el foc pautat de l'artilleria va anar mossegant la muralla i, cap al tard, hi havia obert uns esvorancs que deixaven l'escenari a punt per a l'assalt de l'endemà. Encara està segur que els haurien fet rendir en poques hores, però a punta de dia va arribar un correu del comte que ordenava la retirada immediata cap al port de la Bonaigua. Ja es veia que aquell brètol s'havia equivocat i ara calia tocar el dos cagant llets abans que les columnes del baró de Meer no els tanquessin en un cul de sac. Les instruccions donaven dues hores de llibertat per saquejar les cases de Viella, abans de calar-hi foc, i manaven arrambar tot l'avituellament que es pogués. Van carregar fins a quaranta muls amb sacs de blat i campanes per a la foneria de Berga, i van aplegar un ramat amb dos-cents caps de bestiar boví i un centenar d'ovelles. Però se'ls va fer tard. Era boca de fosc que començaven a pujar el port amb un torb que xiulava com els dimonis i enmig d'una nevada de tres parells de collons. Prou que es veia que el temps no pintava bé i aquell mitja cerilla d'estrangerot, el príncep Lichnowsky, encara ho emmerdava més dient d'esperar a l'endemà per passar el port. No devia saber com les gastava el reconsagrat comte d'Espanya i se li va haver de quadrar, que ordres eren ordres, i amunt s'ha dit que no tenia pebrots per desobeir el Tigre. Però el desastre, redeu, va ser absolut! Encara no havien passat Betren que una dotzena de muls massa carregats se'ls havien estimbat barranc avall; més amunt, amb un tou de neu fins a mitja cama, van haver de colgar els quatre canons perquè no hi havia manera d'arrossegar-los i, abans d'arribar al port, se'ls havien esgarriat bona part de les vaques i ovelles. Però la desgràcia més grossa van ser la quarantena d'homes que hi van deixar la pell, pobrets, gelats i vençuts per la fatiga: es van endormiscar sobre la neu i molts s'hi van quedar rient. I no en vam perdre més pel bon senderi de Jaumot de Noguera que, en arribar al cap del port, va fer desmuntar els sostres d'unes cabanes que hi havia i va encendre uns quants focs amb les llates i

feixines de la teulada. De lluny, les flames van ser fars per als qui rodaven perduts enmig del torb i, de prop, l'escalf de les xeres va servir per retornar els qui arribaven exhausts. Va ser aquella nit maleïda que el va prendre per ajudant en veure el seny i l'astúcia que traginava. És un sac de nervis amb lletra menuda, un home estranyot i carregat de misteris, però que la sap llarga, a fe de Déu! Va criar-se de novici a Obarra i els frares el van fer astut i garneu. El té a tocar, prim com un ascla, quiet i silenciós, i està segur que tampoc no dorm, que també l'ha desvetllat l'esvalot del galliner...

L'endemà, aquell merdós de Lichnowsky li va carregar els neulers de la desfeta davant el comte d'Espanya: que si no havia volgut assaltar el castell, que si s'havia entretingut massa organitzant la retirada, que si amb dos dits de front ja es veia que amb aquell temporal no s'havia d'haver arriscat a pujar el port. La mare que el va parir! Maleïda sigui la seva ombra! Però el cas és que dies després el Tigre li va retirar el comandament, el va mig confinar a Casserres i sap que fins es parlava de fer-li un consell de guerra. Ara se'n enfot perquè no era pas arribada la seva hora. Més aviat s'acostava la del comte.

"Noticioso en Cardona al amanecer de hoy de que la facción se encontraba en este punto, y no obstante que las tropas que saqué de Barcelona las había hecho marchar hacia Manresa con objeto de subir un convoy, me puse en movimiento en busca de los enemigos con la guarnición de dicha plaza sin dejar en ella más que las guardias".

"Diario de Barcelona" (19-V-1847)

"Don Bartolomé Porredon, de edad de 50 a 53 años, hijo de una casa de campo de la parroquia de Castell-Ilebre y jurisdicción de la villa de Oliana. Toda su educación ha consistido en aprender un poco a leer y escribir, ocupándose mientras permaneció en la casa de sus padres en las faenas del campo, y habiéndose después casado con una sobrina del cura del pueblo llamado Anoves inmediato a su casa, pasó a vivir a la villa de Oliana en donde ganaba su subsistencia haciendo de arriero y observando una conducta irreprochable".

"Diario de Barcelona" (21-V-1847)

El sacseja una esgarrifança que no sap si és de febre o de neguit. De por segur que no perquè no n'ha tingut mai. Torna a ser l'escalfor que l'aixafa de setmanes enrere i aguanta com bonament pot perquè no hi ha altre remei. Des de l'ocupació de Cervera que

no s'ha tornat a trobar fi, però recony, allà sí que la van fer grossa, l'acció més intel·ligent d'aquesta carlinada! Amb mossèn Benet Tristany, un altre amb qui cal anar viu perquè no està d'orgues i li agrada la sang, el Griseta de Cabra, el Borges i el Vilella es van presentar a Cervera la matinada del diumenge 16 de febrer. Sabien que dins de la ciutat només hi havia l'escamot de la guàrdia civil i mitja companyia de cipayos cristins, mentre que ells, les cinc partides juntes, feien més de dos-cents homes. Van caure-hi com un mal llamp i gastant ben poques escopetades per fer-se respectar, que és com a ell li agrada fer les coses, amb berganteria, que són pocs, i tirant, si pot ser, més de l'astúcia que de la violència. Van entrar per la porta de Sant Magí i el desplegament va ser un dit i fet silenciós, ràpid i eficaç perquè tothom sabia bé la feina que tenia encomanada. Amunt pel carrer que en diuen de Buidassacs, mossèn Benet va anar a l'Ajuntament, a l'administració de rendes; el Vilella i el Borges, amb el gruix de la partida, van pujar a sorprendre la tropa del castell, a rendir la guarnició i alliberar els presoners; el Griseta de Cabra i deu més es van amagar prop de la caserna de la guàrdia civil i ell, amb vuit homes, va trucar on dormia el cap militar de la plaça, a mig carrer Major, fent-se passar per un correu que duia noves urgents de la línia de Biosca. Fora de l'oficial, a la casa només hi havia un assistent molt cadell que va caure a la ratera amb tota la innocència del món. Però el cabronàs del militar era més murri i se'ls va escapar! La mala sort va voler que el despertessin els primers trets, just quan acabaven d'ensarronar i detenir l'assistent. L'oficial dormia massa tranquil, sense armes a la vora, però va estabornir amb un cop de tamboret el primer que va entrar a la cambra, li va arrabassar el trabuc, va disparar-lo d'esma cap al forat de l'escala i, aprofitant la confusió, mig despullat i tot, va saltar per la finestra cap a l'hort, va enfilarse per la tàpia del fons i es va deixar caure al carrer de sota. Encara fosquejava, vam disparar-li sense poder fer bona punteria i va acabar fugint cap al camí ral. Les escopetades que l'havien posat en guàrdia eren de la colla del Griseta. Amagats prop de la caserna de la Guàrdia Civil, havien esperat que sortís la parella que cada matí, a hores petites, es desplaça a dur novetats al comandament de Tàrrega. Però els dos gamarusos del tricorni tampoc no els ho van posar fàcil: van tenir un sobtat atac de valor i els van haver de disparar sense miraments; al del mostatxo refistolat l'estossinaren allà mateix i l'altre va quedar mal ferit. Com si s'ho haguessin dit, el concert de trons es va animar una estona al castell així que el grup del Vilella i el Borges va topat amb la quinzena mal comptada de soldats que hi havia. Els van enganyar entrant per la teulada, van reduir-los en un tres i no res, van obrir les cel·les de la presó i hi van engarjolar els cristins i el sergent que els dirigia. Tot just trencava d'alba i ja

haviem sotmès la ciutat de Cervera! Mossèn Tristany, però, va sortir emprenyat de l'administració de rendes perquè només hi havia trobat noranta mil rals, llamp de Déu! I és cert que esperava trobar-n'hi més. El dia abans, que també és mala sort, s'havien endut cap a Lleida més de nou mil duros. Capmoix, el Tristany anava dient que semblava que ho sabessin, que avui assaltarien la ciutat i que sense diners no es pot començar cap guerra. Les coses són com són i no hi va haver altre remei que conformar-se amb el què hi havia. Sí que ho van aprofitar, de passada, per carregar el tabac i la pólvora que van poder, per requisar tot l'armament dels soldats i endur-se un parell d'uniformes d'oficials.

Hi té un cosí, a Cervera, fill de l'oncle Manel, germà del pare, i el va veure a la plaça, en aquella hora confusa que mossèn Benet, acabada la feina, tranquil·litzava els atemorits cerverins que volien escoltar-lo, que ells no eren lladres, sinó carlins, i els assegurava que havia prohibit, sota pena de mort, que els homes de la partida entressin a sac en cap casa. La mateixa eufòria, o potser perquè es fa vell, va dur-li una ombra de flaquesa i, per un instant, el cor li va dir d'anar-lo a saludar. La prudència, per sort, va aturar-ho: no s'ha de deixar cap pista ni donar passos en fals. Distància i cap clar per evitar problemes, i tenir la certesa que el tornaran a tenir a punt, si mai calia, com aquesta matinada, que el seu parent s'ho va manegar perquè quedés obert el portal de Sant Magí. Cap a les deu, els cornetes van tocar a reunió i a mig matí tocaven el dos pel camí de Guissona entre visques a Carles VI i crits de "Fora francesos".

"He recibido un oficio del Coronel D. Antonio Baixeras, comandante general del distrito de Solsona, que es como sigue: Exmo. Sr. Anoche sabiendo que una parte de la facción se hallaba en dicho punto, salí de Solsona con la columna de mi mando para caer sobre ello. Penosa ha sido la marcha, con lluvia, en una noche sin luna por caminos extraviados y en verdad que si la mitad de la columna no se me hubiese equivocado en el camino ni uno solo me hubiera escapado de aquellos bandidos."

"Diario de Barcelona" (19-V-1847)

Pasaba por el más benigno de los cabecillas; no obstante que cometió bastantes tropelías, entre ellas la de haber fusilado al administrador del marqués de Pons al que había prometido salvar la vida mediante el pago de 100 onzas, y no obstante haber pagado ya 70 mandó fusilarlo. Igual suerte cupo al llamado Bartolo de Cambrils sin que se supiera el motivo. Otros excesos de menos consideración cometió, entre ellos imponiendo multas de consideración bajo cualquier pretexto, las que gastaba su mujer despilfarradamente.

"Diario de Barcelona" (21-V-1847)

Intueix que és a punt de trencar el dia i la rutina de tants anys el fa aixecar-se, pesadament, per anar a l'únic finestró de la cambra a mirar el cel i el temps que fa. La lluna nova enfosqueix més la nit però la tronada ha netejat el cel i ara hi esguarda un bé de Déu d'estels que encara ragen claror abans que els primers llums, per la banda de Clariana, comencin a pentinar la fosca amb ditades taronja i suavitats rosa. Sempre li ha agradat la incertesa del moment que camina de la nit a la primera intuïció del matí; troba que aquest punt tremolós té un no sé què màgic amb l'enrenou de la vida que es torna a posar en dansa. Va esporret i l'estremeix de nou el fred de l'alba. Tot i estar avesat a la fresca de les matinades de maig, nota que la llepada de la raspa sobre el cos enfebrat li posa borió de pell de gallina als braços. Pensa de nou si l'esgarrifança és només pel fred o porta embolicades altres frisances: l'avorriment de tanta guerra, tot aquest neguit amunt i avall d'ença que l'oncle de la dona, el capellà d'Oliana, li va posar el trabuc a les mans i el va fer sortir a defensar el rei absolut, l'any 1822. Mira si n'ha rodat de temps i n'està tip, fastiguejat! De tots aquests anys n'ha esmerçat pocs fent de pagès i vetllant la casa, que és on hauria de ser, malalt com està, al costat de la dona i les filles. Ha perdut mitja vida vagarós per aquests móns de Déu, sempre al peu del canó, però sense acabar de saber per què. De jove, l'oncle de la dona li deia que es tractava de defensar la terra i s'ho va creure; que calia guardar els costums i tradicions heretats dels pares, dels avis i dels rebesavis, i també li va semblar que era just. Ara en canvi més aviat creu que l'han enredat, i n'està fart, i ja en té prou... Sí, és un fred estrany, això que sent, un fred que li llisca cap endins de l'ànima.

Una nova tremolina el porta de sobte a la nit que van pelar el Tigre, fa set o vuit anys. Un negoci galdós, prou que ho sap, i una feina bruta que algú havia de fer. Ho van decidir a casa seva, a Oliana, però el van passar per la pedra a Trespunts, llimat pel Segre, més amunt de Coll de Nargó. No només hi era, sinó que va enfonsar-li el full d'una baioneta. I ho va fer a gust, collons si ho va fer a gust! Perquè aquell carnisser hauria estat la seva perdició i la de la causa carlina. Era un boig i un assassí, arrasava la terra en comptes de protegir-la, ho cremava i ho atemoria tot, i l'únic que aconseguia era deixar una Catalunya desfeta a la mercè dels cristins. El va veure amb quina fredor actuava a Ripoll i a Moià, on va ordenar un saqueig general i l'incendi de tots dos pobles, sense ni respectar les cases de famílies addictes a la causa que l'esperaven amb els braços oberts... Uns dies abans de fer-

li la feina, el van dur enganyat de Berga a la rectoria d'Avià on, seguint instruccions reials, se'l va destituir i empresonar. Era un vellard de seixanta-set anys que, recony de Déu!, encara acollonia carregat de cadenes i fins empresonat feia por! Però no sabien què fer-ne i es deia de tornar-lo a França, rentant-se'n les mans, passant-lo per Andorra... Acluca un moment els ulls i veu la fi del Batalla, aquell pobre corneta de Tremp que una nit de gresca va alçar massa el porró i, borratxo, va tenir la desgràcia de matar un soldat de la guàrdia que va cridar-li l'alto. El carallot, en comptes de passar-se a l'altra banda i salvar la pell, va triar lliurar-se i esperar un càstig que, en temps de guerra, no podia ser altre que l'afusellament. Però allò que no té nom ni perdó és la salvatjada que va preparar el tirà per executar-lo: va fer venir a Casserres el botxí de Berga i primer, davant de la tropa en formació, li va fer tallar la ma dreta, després el cap i va acabar la funció fent-lo esquarterer. L'espectacle va ser tan esgarrifós que molts soldats no ho van aguantar i queien desmaiats, com a mosques... A Trespunts, a l'espadat del toll Mercader, el record del corneta de Tremp li va donar ali per buscar la juntura de dues costelles, a la banda del cor, i enfonsar-hi lentament la baioneta, just quan l'Orfeu li acabava de disparar un tret de pistola al pit i abans que el Bep de l'Oli, amb un ganivet de carnisser, provés de desfigurar-lo trinxant-li el rostre. Després, amb un cantal de mig quintar lligat al coll, el van llençar al riu, i bon vent maleït assassí! Tant de bo que cremis i et podreixis per sempre més a l'infern!

“Acabo de recibir un parte que desde Solsona me da, con fecha 16 del corriente, el subcabo del cuerpo a mi mando D. José Gené notificándome que por disposición del señor coronel D. Antonio Baixeras marchó, la noche del 15, con once mozos que tenía a sus órdenes y un teniente con treinta hombres de tropa del regimiento de la Constitución con dirección a la casa de campo nombrada de Borrellas, del término de Clariana, distante tres horas de la ciudad de Solsona, y al llegar a dicho punto antes del amanecer se rodeó la casa por toda la fuerza referida.”

“Diario de Barcelona” (19-V-1847)

En 1822, a instancias de su tío el citado cura se alistó en las filas llamadas realistas, en las que obtuvo el grado de capitán. Concluida aquella guerra se le dio licencia ilimitada con una parte de paga y pasó otra vez a vivir en Oliana, en donde permaneció hasta 1827 que tomó parte en la sublevación de aquel año, por cuyo motivo fue desterrado a Ceuta, y a su regreso fijó otra vez su residencia en Oliana, en donde permaneció hasta 1833 que se levantó en favor de la causa de D. Carlos en cuyas filas logró obtener el grado de brigadier, habiéndose refugiado en Francia concluida la misma.

“Diario de Barcelona” (21-V-1847)

Tot és quietud i silenci entorn del mas. La veu de dins, que mai no l'ha traït, l'avisava que potser n'hi ha massa, de silenci i quietud. Torna a parar l'orella i fixa l'esguard a la quintana de llevant on ara comença a clarejar: intueix els bancals d'ordi que onegen sota el buf amable del seré i s'estranya de no sentir la piuladissa matineria dels ocells. És l'hora que s'esvaloten els pardals de bardissa i, dies enrere, en aquesta hora del matí, ha sentit cantar el puput i les mallerengues boscanes. Però tot continua en silenci, en massa silenci. Sospita que alguna cosa no acaba d'anar a l'hora, ja no té l'esguard fi d'anys enrere, però juraria que ha vist ombres movent-se prop del clap de pins que hi ha a ponent del mas. El fred de l'alba torna a estremir-lo quan s'acosta al jaç a despertar els companys, avisar-los del perill i demanar-los que no facin soroll. Es vesteixen silenciosos i d'una revolada; la possibilitat d'acció esperona el gendre, nota fugisser el noi d'Espés, i sent a mossèn Rossell remugar que com redéu els poden haver trobat si ningú no ho sabia, que eren aquí. Ha de ser algú de dins que els ha traït, però no cal passar pena perquè, en situacions així, s'hi han trobat altres vegades i se'n sortiran com sempre se n'han sortit. Quants paranys no els han posat en tots aquests anys? I ara mateix quants n'hi pot haver esperant-los? Jaumot de Noguera, que té l'ull d'una guineu, esguarda una estona pel finestró, diu que en compta mitja dotzena, a tot estirar, i que la manera de sortir-se'n és girar la torna, que siguin ells quatre qui sorprenguin els qui han vingut a sorprendre'ls. Segur que sí que se'n sortiran, no ho dubta gens, però ha decidit que després plegarà, tornarà a casa, al costat de la dona, conrearà la terra, veurà créixer els nets i deixarà que la vellesa faci via amb més tranquil·litat que no ha viscut la resta de la seva vida... Fugiran per costats diferents i es trobaran després al morrot del Jueu. Coneixen el terreny a ulls clucs i donen per fet que han d'aprofitar ara que la llum del matí és encara incerta. Primer sortirà ell arrambat a la paret del costat de l'era, s'arrossegarà fins als bancals d'ordi i s'hi perdrà gatejant fins arribar al bosc. Llavors dispararà cap al clap de pins on han vist les ombres i, aprofitant la confusió, podran sortir ells tres, cadascú per una banda diferent. El sobta el somriure burleta de Jaumot de Noguera, però no en fa cabal. Ja li ho dirà després que aquests darrers dies el troba més estrany, misteriós i distant que mai. O potser és una mania seva perquè està fluix i no es troba bé... Fora, els fils ataronjats de la primera llum del matí tot just comencen a vèncer la nit i ell és una ombra feixuga que camina silent arrapada a la paret. És el moment dolç de l'alba, un instant bell, una intuïció íntima de plenitud si no fos per la cremada del costat que ha sentit amb l'espetec del fusell. I tot d'una el dolor intens, i la humitat calenta de la sang, i un enrenou de crits, massa crits, i aquest fred de l'alba que ara és un moviment que se li

gira endins, que l'allibera de tot i se l'emporta lluny, lluny ... lluny.

“Acabo de recibir noticias de que la fuerza de mozos y tropa que el coronel Baixeras destacó a la casa de campo llamada Borrelles consiguió sorprender al titulado general carlista Bartolomé Porredon, alias Ros de Eroles, con tres mas, yerno uno del dicho Ros, el asistente del primero y un cura de Ager vestido de paisano. El Ros huía por la era pegada a la casa, un mozo le disparó y no salió el tiro, quiso escaparse y el ojo certero del subcabo de mozos, D. José Gené, le disparó dejándolo muerto. Inmediatamente se acercaron a la anunciada casa, donde se hallaron los tres facciosos, y habiendo estos pedido cuartel se les concedió para evitar el derramamiento de sangre si hubiesen hecho resistencia. Se les incorporó detenidos a los tres, así como dos escopetas, un fusil inglés y el mulo que montaba el Ros de Eroles, conduciéndolo todo a Solsona. El cadaver del general carlista ha sido expuesto a la puerta del hospital”

“Diario de Barcelona” (19-V-1847)

Capitania General de Cataluña. Orden general del 18 de mayo de 1847

(...) a las seis de la mañana de hoy han sido puestos en capilla D. José Rosell, cura ecónomo que habia sido de Ager, en la provincia de Lérida, perceptor de contribuciones y pagador que ha sido de la división del Ros de Eroles, y D. Valerio Roca, comandante de las filas carlistas, ambos aprehendidos con las armas en la mano. Y a la misma hora de la tarde, después de haberles prestado cuantos auxilios conoce nuestra santa religión, han sufrido la pena de ser pasados por las armas. En semejante circunstancia, haciendo uso de las facultades que el gobierno de S.M. me tiene dadas, y no dudando merecerá la real aprobación, he considerado conveniente conceder el indulto del que adjunto tengo el honor de acompañar a V.E. un ejemplar.

Cuartel General de Solsona, 17 de mayo de 1847

Manuel Pavía

Isidor Cònsul